

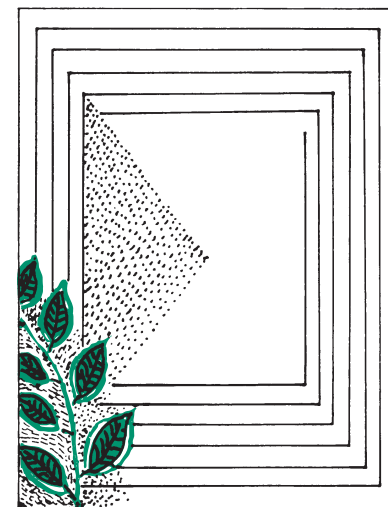
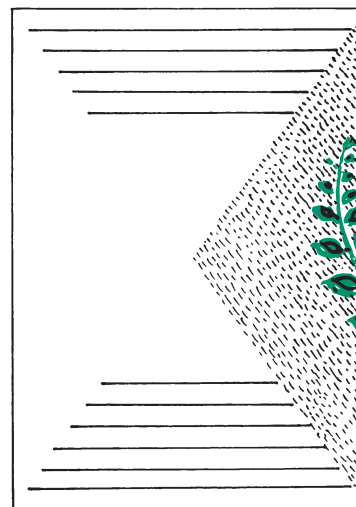
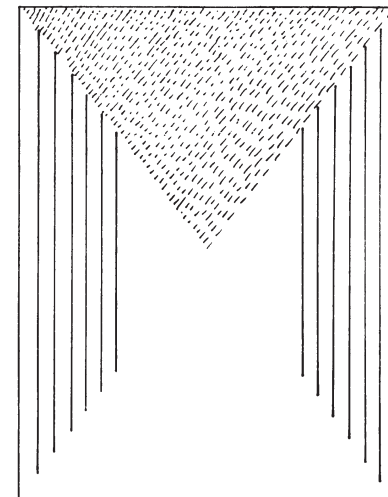
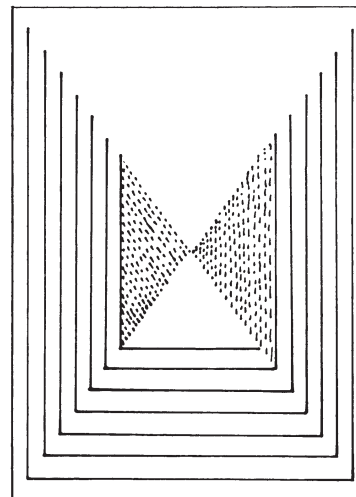
Pred štyridsiatimi rokmi uzrela svetlo sveta v Maďarsku desaťročia nevídaná zbierka diel básnikov a prozaikov z radov príslušníkov slovenskej národnosti.

V roku 1978 v budapeštianskom Vydavateľstve učebníc pod symbolickým a veľavravným názvom Výhonky vyšla antológia, redaktorom ktorej bol Michal Hrivnák a ktorá sa stala míľnikom na ceste novodobého vývoja literatúry Slovákov v Maďarsku. V roku 2018 spoločnosť SlovakUm znovu vydala publikáciu obsahujúcu diela troch básnikov (*Juraja Maríka, Gregora Papučka, Alexandra Kormoša*), dvoch prozaikov (*Michala Hrivnáka, Pavla Kondača*) a ilustrátora *Ondreja Lukoviczkého*.

Literárna tvorba Slovákov žijúcich v Maďarsku po vydaní antológie Výhonky zaznamenala búrlivý kvantitatívny a kvalitatívny rozvoj. Tento vydateľský čin bol epochálneho významu v živote našich spisovateľov, ba aj celej našej slovenskej pospolitosti. Lebo slovenský spisovný jazyk a literatúra (tak beletria, ako i vedecká odborná literatúra) je základom našej národnostnej kultúry, identity, ba existencie. (*Alexander Kormoš*)

Význam veci nespočíva veľa ráz v nich samých, ale v tých potenciálnych možnostiach, ktoré sa skrývajú v tom, čo prípadne môžu ovplyvniť, priviesť do pohybu. Výhonky rozhybali celý rad ďalších aktivít: od zintenzívnenia literárnej činnosti cez vytváranie literárneho života až ku skúmaniu fundamentálnych otázok bytia Slovákov v Maďarsku, hľadaniu adekvátnych spôsobov podchytenia národnosti. (*Michal Hrivnák*)

VÝHONKY

VÝHONKY

Slovenská literatúra v Maďarsku nie je len taká na zahodenie, ale miestami celkom vážna, ktorá môže prehovoriť aj do kontextu celoslovenskej literatúry.

Vladimír Mináč

Autori básnickej a prozaickej antológie Výhonky boli skoro všetci absolventmi slovenských škôl v Maďarsku, ktoré v časoch ich mladosti ešte existovali. Jazykovú kultúru a národnostné povedomie si osvojili jednak v rodinnom prostredí a jednak na základnej a strednej škole. Tento fakt, spolu s ich túžbou osloviť príslušníkov svojej národnosti v materinskom jazyku, sa stali motiváciou ich literárnej tvorby a trvalej, aktívnej prítomnosti v literatúre národnosti.

Karol Tomiš

V období vydania prvého literárneho zborníka slovenských autorov Výhonky len málokto predpokladal, že by sa ich literatúra mohla ďalej vyvíjať. Po prvom zborníku však ďalšie artefakty – antológie aj samostatné knižky básnikov a prozaikov – dokazujú, že je životaschopná a rozvojaschopná.

Milan Resutík

Uplynulo okrúhlych 40 rokov odvtedy, ako v povojnovom období vyšla v poradí druhá, v dejinách literatúry Slovákov v Maďarsku prelomová vzácna, úhladná a obsažná publikácia s veľavravným názvom Výhonky. Táto antológia je míľnikom a východiskom veľkého rozvoja literárneho života Slovákov v Maďarsku, základy ktorého vytvorili slovenské školy, ktoré tu začali pôsobiť v roku 1949. Veľká škoda, že začiatkom šesťdesiatych rokov ústredne zmenili národnostné vzdelávacie inštitúcie na dvojjazyčné! Naši básnici a prozaici najmä vďaka jednojazyčným slovenským školám dozreli na literárnu tvorbu.

Gregor Papuček

Publikáciu z roku 1978
po štyridsiatic rokoch znovu vydala

Nezisková verejnoprospešná spoločnosť
s ručením obmedzeným pre služby
a zužitkovanie nehnuteľností
SlovakUm, obchodná spoločnosť
Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.

Za vydanie zodpovedá
konateľ spoločnosti SlovakUm
Imrich Fuhl

Dotlač antológie podporili:

Verejnoprospešná nadácia
Zväzu Slovákov v Maďarsku

Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Slovenská samospráva XII. obvodu Budapešti

Tlač: Croatica Kft.

2018

NA MARGO 40. VÝROČIA VYDANIA ANTOLÓGIE VÝHONKY

Pred štyridsiatimi rokmi takto v predvianočnom období finišovali prípravy vydania u nás desaťročia nevidanej zbierky diel básnikov a prozaikov z našich vlastných radov. V roku 1978 v budapeštianskom *Vydavateľstve učebníc* pod symbolickým a veľavravným názvom **Výhonky** v náklade 1500 výtlačkov vyšla antológia, ktorá sa stala míľnikom na ceste novodobého vývoja literatúry Slovákov v Maďarsku. Publikácia *Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku* vyšla v spolupráci so *Slovenským pedagogickým nakladateľstvom* v Bratislave a obsahovala diela troch básnikov (**Juraja Marika, Gregora Papučka, Alexandra Kormoša**), dvoch prozaikov (**Michala Hrivnáka, Pavla Kondača**) a ilustrátora **Ondreja Lukoviczkého**. Autori 142-stranovej zbierky básní a poviedok svojím pôvodom zastupovali tak Slovákov z Pilíšskych vrchov (Mlynky, Santov), ako aj z Dolnej zeme (Békešská Čaba, Sarvaš, Slovenský Komlós). Fundovaný úvod do antológie napísal profesor **László Sziklay**, jej redaktorom bol **Michal Hrivnák**. Jeho redakčne kráteným príspevkom si pripomíname významné jubileum našich literátov.

(nk-hl)

Slovenská literatúra v Maďarsku nie je len taká na zahodenie, ale miestami celkom vážna, ktorá môže prehovoriť aj do kontextu celoslovenskej literatúry. (Vladimír Mináč)

Autori básnickej a prozaickej antológie Výhonky boli skoro všetci absolventmi slovenských škôl v Maďarsku, ktoré v časoch ich mladosti ešte existovali. Jazykovú kultúru a národnostné povedomie si osvojili jednak v rodinnom prostredí a jednak na základnej a strednej škole. Tento fakt, spolu s ich túžbou osloviť príslušníkov svojej národnosti

v materinskom jazyku, sa stali motiváciou ich literárnej tvorby a trvalej, aktívnej prítomnosti v literatúre národnosti. (**Karol Tomiš**)

Literárna tvorba Slovákov žijúcich v Maďarsku po vydaní antológie Výhonky zaznamenala búrlivý kvantitatívny a kvalitatívny rozvoj. Základom tohto rozmachu bola okolnosť, že prvýkrát v dejinách našej menšiny bolo zabezpečené plánovité a sústavné vydávanie literatúry národných menšín. Tým sa otvorila nová etapa aj vo vývine slovenskej literatúry v Maďarsku. (**Alexander Kormoš**)

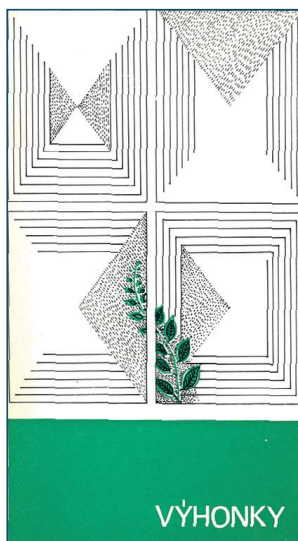
MÁME ŠANCE NA POKRAČOVANIE LITERÁRNYCH TRADÍCIÍ?

Zhruba za posledných 50 rokov povedľa každodennej mravčej práce bolo v kultúrno-spoločenskom živote Slovákov v Maďarsku niekoľko takých pútavých iniciatív, ktoré ho zásadne a natrvalo ovplyvnili. Medzi takéto kroky nesporne patria napríklad založenie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku alebo usporiadanie vedeckej konferencie Kultúrne dedičstvo budapeštianskych Slovákov. K revitalizácii našej Slovače určite tiež prispelo vydanie prvej literárnej antológie **Výhonky** v roku 1978, zostavenej z pôvodnej tvorby domácich slovenských autorov. Vydanie tejto antológie ďaleko presahuje oblasť svojej pôsobnosti, keďže – i keď nepriamo – dodnes ovplyvňuje celý náš kultúrny život.

Antológii Výhonky venujeme osobitnú pozornosť z toho dôvodu, že v tomto roku si pripomíname 40. výročie jej vydania. Jubilejné rekapitulovanie tohto kroku je v našom prípade opodstatnené nielen preto, lebo s odstupom času, zo širšej časovej perspektívy, sa určité

fakty môžu javiť inak, zreteľnejšie, ale v niektorých konkrétnych prípadoch to má aj osobitný, banálnejší dôvod. Totiž oblasť administratívy či agendy našich organizácií – tvrdíme to z vlastných skúseností – v čase diania pominulých rokov bola občas uvoľnená, povinné registrovanie udalostí súvisiace s fungovaním bolo niekedy, ak k tomu vôbec dochádzalo (napríklad v podobe zápisnice), povrchné, nepresné, ešte v horšom prípade svojvoľné a tendenčné. Pritom na takéto udalosti nápadne rýchlo „zabúdame“, preto pre nastupujúce generácie môže zostať po nás skrivený obraz. V týchto súvislostiach a najmä v spojitosti

s antológiou Výhonky je hádam namieste zdôrazniť, že význam vecí veľakrát dokonca ani nespočíva v nich samých, vnútorných hodnotách, kvôli ktorým sa konali, resp. kvôli čomu boli vytvorené (alebo nie iba v tom), ale v tých potenciálnych možnostiach, ktoré sa skrývajú v tom, čo môžu prípadne ovplyvniť, priviesť do pohybu. Zotrvajúc pri predmete našej úvahy: so 40-ročným odstupom

času môžeme jednoznačne konštatovať, že síce toho času sme nezaznamenávali priamy prenikavý úspech uvedenej publikácie u čitateľov, literárne príspevky v nej – už ani zo známych dôvodov, že sčítanosť našich Slovákov bez výrazných tradícií domáceho slovenského čitateľského hnutia bola toho času žalostne nízka, takmer nulová – nespôsobili osobitné zmeny v tomto smere, ale fakt zrodu zborníka, jeho efekt sa javil iným spôsobom, nepriamo – mobilizovaním potenciálov vôbec. Spôsobil povedomé zmeny predovšetkým u jej autorov a tej vrstvy našej národnostnej pospolitosti – pravda, najmä ľudí od pera –, ktorí povedľa škôl sa môžu snáď najviac pričiniť k zvýšeniu úrovne jazykovej kultúry. Vydanie Výhonkov samo osebe prezentovalo predovšetkým možnosť novej formy sebarealizácie, o ktorej zatiaľ nikto ani nesníval – prejavíť sa v oblasti tvorivej činnosti pred verejnosťou v slovenskom jazyku.

Zrod antológie bol iba prvý krok, východisko, ktoré potom na spôsob domina rozhýbalo celý rad ďalších aktivít. Tento všestranný impulz na samom začiatku vytvárania sa nášho literárneho života občas pripisujeme nečakanému objaveniu sa jednotlivcov na scéne dianí – neoprávnené, keďže pravdou je práve opak tohto tvrdenia: už aj začatý proces prípravy publikácie vzbudil pozornosť iných a aktivizoval ich. Samozrejme, nepopierame, že títo potom v určitých prípadoch mohli zohrávať úlohu katalyzátora. Spoznané nové možnosti prv pôsobili zmeny v oblasti písomníctva a organizovania literárneho života, v rámci tohto v určitom

zmysle aj v oblasti duchovného života. Výsledok bol atraktívny, čoraz viacerí sa snažili využiť publikačné možnosti, hlásili sa so svojimi príspevkami, a to aj z radov mladších, najprv v tlači, neskôršie aj samostatnými zväzkami. Potom sa niektorí naši literáti prejavili so svojimi ukázkami a časom aj knižne na Slovensku. Z druhej strany rast počtu autorov a zvýšená tvorivá činnosť nastolili potrebu združenia tohto potenciálu, tak si založili *Literárnu sekciu pri Masovokomunikačnom výbore Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku*, neskôršie samostatné *Združenie slovenských spisovateľov (a umelcov) v Maďarsku (ZSSM)*, čo tiež mohlo prispievať k pobádaniu k tvorivej činnosti. Pritom štýl práce v rámci organizácie sa tiež menil. Po vystriedaní sa vedenia účastníci členských schôdzí, aktéri diskusií zákonite dospeli k poznaniu, že za daného stavu národnosti nestačí iba tvoriť, treba sa postarať aj o zužitkovanie týchto výplodov, dodať ich potenciálnym čitateľom, preto si predložili z hľadiska literatúry, literárneho života a zároveň existencie národnosti vôbec základné otázky: Pre koho vlastne tvoríme? Máme vôbec čitateľské zázemie? Aké úlohy nás čakajú v záujme stlmenia nedostatkov v tejto oblasti? Tieto aspekty nevyhnutne upriamili pozornosť na pomery v oblasti pestovania jazyka, upozornili na potrebu každodenného „pracovného“ používania materinského jazyka. V dôsledku takýchto uvažovaní sa ukázala naliehavosť uskutočniť nové, *primerané formy spolupráce s národnostnými organizáciami i v styku s čitateľmi*. Naši literáti boli prví v Maďarsku, ktorí nie-

len rečnili o potrebe používania slovenského jazyka vo verejnom styku v oblasti národnostného spoločenského života, ale tieto požiadavky aj konzekventne presadzovali. Odvtedy až dodnes si síce pomaly, ale v čoraz širších kruhoch navykáme na dodržiavanie tejto zásady. V celku a trochu zjednodušene: od vydania antológie diel našich slovensky píšucich autorov cesta viedla cez zintenzívnenie literárnej činnosti, vytváranie literárneho života priamo až ku skúmaniu fundamentálnych otázok národnostného bytia Slovákov v Maďarsku, hľadaniu adekvátnych spôsobov podchytenia národnosti. Naši literáti v rámci svojej organizácie v tomto smere vykonali hádam až dodnes najviac. Toto bola podstata ich činnosti, neodškriepiteľný prínos v prospech záchrany národnosti. I keď sme si toto – na škodu nás všetkých – nikdy neuvedomili v dostatočnej miere!

Rozprúdenie literárnej činnosti a angažovanie sa našich literátov aj v širšom kruhu malo relatívne ďalekosiahly dopad. Spolok slovenských literátov sa svojimi aktivitami postupne stal organickou, určité obdobie dominantnou zložkou kultúrneho, potom aj spoločenského života Slovákov v Maďarsku. Prestíž organizácie sa prejavila medziiným aj v tom, že postupne upútala na seba pozornosť užšieho a širšieho

prostredia, ako aj umelcov so slovenskými koreňmi z iných oblastí, napríklad interpretov. Najatraktívnejší rozmach v tomto ohľade nastal po rozšírení členskej bázy združenia o výtvarníkov. Dnes je už málo známe, že ich objavovanie (systematické predstavovanie verejnosti v Ľudových novinách) a mobilizovanie sa viaže tiež k menám členov literárnej obce. ZSSM organizovalo prvé expozície ich tvorby na domácej pôde, neskôr usporiadalo putovnú výstavu na Slovensku, od Michaloviec cez Nitru po Bratislavu a takýmto spôsobom sa spolupráca s výtvarníkmi nadnes stala organickou a neodmysliteľnou súčasťou celého nášho kultúrneho života.

Publicistická činnosť generácie „výhonkárov“, ich účasť na riešení národnostno-politických sporov je v týchto súvislostiach v podstate druhou stranou mince, súčasťou toho istého procesu, ale z rozsaňových dôvodov presahuje rámec tejto úvahy; vyžadovala by si osobitnú štúdiu, akože aj komplexné monografické spracovanie snád najvzrušujúcejších dní posledných desaťročí minulého storočia Slovákov v Maďarsku.

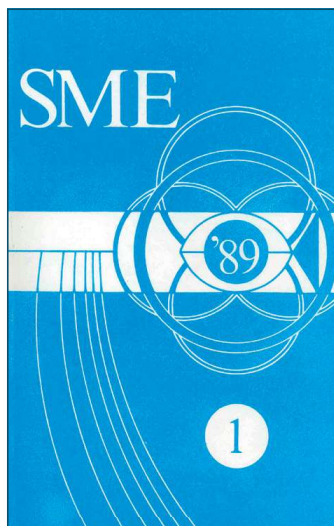
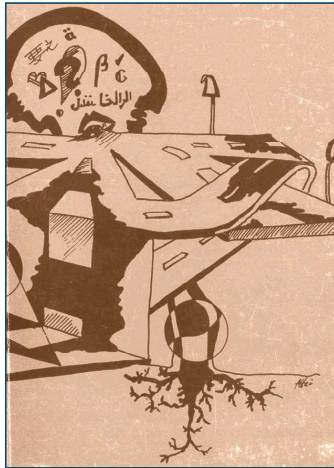
„Odchovanci“ Výhonkov, aktéri uvedeného procesu, upriamovali na seba pozornosť širšieho prostredia v prvom rade hádam ani nie profesionalitou, vyspelosťou písomníctva, názorovou

jasnozrivosťou, skôr oduševnenosťou, organizačnými aktivitami. Prvý takýto úspech zožali práve antológiou Výhonky, keď ju *Ministerstvo kultúry* ocenilo „*Nívo cenou*“. Potom sa naši literáti z domácej menšinovej uzavretosti relatívne rýchlo dostali do povedomia slovenského, vrátane krajaňského sveta; boli prví, ktorí vedome nastúpili na cestu k Slovákom v panónskom regióne. Kvalitatívny obrat nastal v tomto smere po dohode so Slovákami v Rumunsku a vo Vojvodine so zámerom obnoviť vydávanie časopisu *Dolnozemský Slovák*, čo otváralo priestory spolupráce aj v ďalších, nadenes takmer vo všetkých oblastiach kultúry (paradoxne hádam už iba s výnimkou literatúry!). Pritom ZSSM s *Úniou slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych pracovníkov v zahraničí*, ako aj so štátnymi orgánmi SR usporiadali r. 1996 v Budapešti konferenciu tohto „*slovenského svetového združenia*“, ktorú pozdravil aj prezident MR **Árpád Göncz**. Toto stretnutie sa konalo na pôde bývalých socialistických krajín prvýkrát; odvtedy sú Slováci v Maďarsku jeho aktívnymi účastníkmi (bez zastúpenia literátov). Okrem už spomínaných kontaktov so Slovenskom (Matica slovenská, Dom

zahraničných Slovákov, MZV SR atď.) nevyhnutne musíme spomenúť plodné kontakty s Veľvyslanectvom Československej (neskoršie Slovenskej) republiky a so Slovenským inštitútom, v spolupráci s ktorými sme organizovali početné úspešné podujatia, medziiným medzinárodnú konferenciu na takú tému, ako je národná identita. Ako úspech ZSSUM zaznamenávame skutočnosť, že *Spolok slovenských spisovateľov* (SSS) prijal za svojich členov viacerých našich literátov (hoci v súčasnosti je toto členstvo už iba formalitou).

Summa summarum: z impulzu vydania antológie Výhonky naši literáti rozvinuli v osemdesiatych rokoch minulého storočia zvýšenú aktivitu v prospech Slovákov v Maďarsku. Je však tiež pravda, že po uvedenom „vzplanutí“, na „vrchole slávy“ doterajšieho pôsobenia ZSSUM z jednej chvíle na druhú organizácia r. 2003 nečakane prakticky prestala existovať, potom aj podľa práva zanikla. Rozpadla sa bez stopy, nezostali po nej ani len trosky... Hádam dodnes sme si v dostatočnej miere neuvedomili straty spôsobené touto skutočnosťou. Naši literáti sú odvtedy občas prítomní na scéne nášho kultúrneho života nie ako jeho

tvorcovia, nanajvýš len ako „zriedkaví hostia“. Mnohí bývalí členovia ZSSUM si na oné vyprchané „zlaté časy“ spomínajú s nostalgiou i s nepochopením, keďže k prerušeniu činnosti ZSSUM došlo proti ich vôli.

Naposledy sa nám vnuká navonok akademická otázka, hoci jej rozbor nás môže priviesť k praktickým záverom, preto by bola škoda sa jej vyhnúť. Otázka znie: Slováci v Maďarsku po uvedených, občas rapsodických udalostiach, sľubných začiatkoch a nečakanom prerušení aktivít a márnom úsilí o oživenie literárnych ambícií sa majú definitívne zrieknuť organizovaného literárneho života aj v prípade, ak by to úprimne chceli? Odpoveď autora týchto riadkov a zároveň jeho presvedčenie je, že pokiaľ by mali počítať v týchto snaženiach s generáciou „výhonkárov“, asi by nemali na výber, keďže tej sa nedarí prekročiť svoj vlastný tieň! Pritom, uznajme, ona si vykonala svoje. Z druhej strany život aj po zániku organizácie pokračuje. Možno prekvapí tvrdenie, že sa javia kontúry novej perspektívy. Objektívne podmienky národnostného bytia v Maďarsku, v rámci toho aj literárneho života, nadnes nie sú horšie, ako boli počas vystúpenia „výhonkárov“, dokonca sú sľubnejšie. Všeličo sa zmenilo. V súčasnosti už máme relatívne značnú vrstvu tvorivej inteligencie, ktorá sa dokáže prejavíť na slušnej jazykovej úrovni. Politické podmienky sú tiež priaznivejšie. Lojalita väčšinového národa voči národnostiam je výraznejšia, starostlivosť o ne rozvážnejšia a cieľavedomejšia. Kiežby sa nám to podarilo zužitkovať v prospech rozšírenia a skvalitnenia

školstva, v rámci neho výučby slovenského jazyka. Nezabúdajme ani na to, že po vystúpení generácie „výhonkárov“ už môžeme hovoriť o vlastných literárnych tradíciách, na ktorých sa hádam dá budovať. Vďaka uvedeným úsiliam a námahám ďalších činiteľov, nie v poslednom rade pôsobeniu našich slovenských národnostných samospráv, môžeme zaznamenať určitý posun smerom k uvedomelejšieho prístupu príslušníkov národnosti k svojmu pôvodu. Pokiaľ zaznamenaný trend zotrvá, sú šance na pokračovanie literárnych tradícií. Určite sa nájdu mladší ľudia stvorení na písanie, akože takíto sa vždy našli v radoch dolnozemskej Slovákov – teda ľudia od pera v širšom zmysle slova od *Valaského*, *Petroviča*, *Gerčiho*, *Drieňovského*, *Závalu* až po *Dolnozemskeho*. (To, že viacerí z nich písali po maďarsky, je iná vec.) Ak nám skutočne záleží na budúcnosti našej národnosti, nemali by sme sa zrieknuť týchto nádejí, lež svojím spôsobom vedome pripravovať pôdu pre nástup novej generácie. I keď ani tie najideálnejšie spoločenské pomery, ani žiadne konkrétne opatrenia samy osebe nevyprodukujú talenty ani literátov, môžu prispieť k aktivizovaniu skrytého potenciálu – ako sa to udialo v 70. – 80. rokoch minulého storočia pred veľkým „vzplanutím“ v oblasti vytvárania sa nášho literárneho života. Mali by sme si uvedomiť, že akékoľvek národné spoločenstvo bez literatúry a literárneho života je ako málokrvné *nemlúvniatko*: neodolné a zraniteľné, s neistou budúcnosťou.

Michal Hrivnák